

**RATIONALIA
PSYCHANALITICUM**

Alin Leș

**RATIONALIA
PSYCHANALITICUM**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Redactor: Laura Nicolescu
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban
Foto coperta 1: www.canva.com

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LEȘ, ALIN

Rationalia Psychanaliticum / Alin Leș. - București : Editura Universitară,
2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-1594-3

159.9

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062815943

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul autorului.

Copyright © 2023
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47/ 0745 200 718/ 0745 200 357
comenzi@editurauniversitara.ro
www.editurauniversitara.ro

„Eu pot să vorbesc despre ceea ce mi se pare mie autentic. Dintotdeauna mi-a plăcut să pun în cuvinte idei pe care mulți alții le-au gândit, dar foarte puțini au reușit să le articuleze... (...) Cred că principiul comun al tuturor perspectivelor psihodinamice pare a fi cel conform căruia, cu cât suntem mai onești cu noi înșine, cu atât cresc șansele de a trăi vieți pline și satisfăcătoare”.

Nancy McWilliams

„Tehnica psihanalitică nu se poate învăța însă din cărți și nu se poate descoperi decât individual, numai cu mari sacrificii de timp, osteneală și succes”.

Sigmund Freud

„(...) multitudinea de modalități în care se exprimă creativitatea minții”.

Cordelia Schmidt-Helleran

Prescurtări

CEFS – Chestionar de Evaluare a Fantasmelor Sexuale

SN – stil nevrotic

QI – coeficient de inteligență

OPD-2 – Diagnostic Psihodinamic Operaționalizat-2

QE – coeficient emoțional

QS – coeficient de succes

SCID – Interviu Clinic Structurat pentru DSM

NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

Figuri

Figura 1. Psiho-geometria sexuală (a persoanei borderline)

Figura 2. Nefirescul intimității

Figura 3. Modelul Erosului feminin

Cuprins

Prefață de Roxana Melnicu, redactor șef revista Psychologies România	11
Introducere	13
2021: 24 iunie – 30 decembrie	
Contradicții raționale I	23
2022: 1 ianuarie – 28 iunie	
Contradicții raționale II	119
Referințe bibliografice	201

Prefață

Fragmentul, dialectica, autenticitatea

Despre volumul „Rationalia Psychanalyticum”
al lui Alin Leș
de Roxana Melnicu

Oricine este sincer cu propria gândire și oricine este dedat patimii introspecției știe că forma cea mai proaspătă de manifestare a gândirii nu este nicidecum sistemul, ci este acea fulgurație a unei idei care se traduce literar în scrierea fragmentară. Istoria ei începe cu experiența pe care o avem în mod tradițional cu presocraticii reinvențați de Nietzsche, și, mai aproape de noi, cu fragmentariul lui Mircea Eliade și aforismele lui Emil Cioran.

Exact datorită prospețimii regăsim acest stil la autori fundamentali din psihanaliză, culminând cu Lacan.

În ceea ce se numește psihologie științifică acest stil este, prin forța definiției, mai rar întâlnit, dar tocmai de aceea este de apreciat vitalitatea gândirii lui Alin Leș, interferată de repere culturale multiple care intervin în mod natural. Este o prospețime care nu ține nici de psihologie, nici de psihanaliză și nici strict de filosofie, dar este

alimentată de fiecare dintre aceste științe (îndrăznesc să spun chiar arte).

Filosofia cunoaște dialectica - respectiv controversa între teză și antiteză, precum și sinteza lor.

Psihanaliza cunoaște dialectica pulsionilor. Freud a precizat cu claritate că dualitatea este inerentă pornirilor pulsionale, indiferent cum a ales să numească și să formuleze (inevitabil secundar!) aceste porniri.

Psihologia cunoaște disonanța cognitiv-afectivă – pe care am putea-o defini ca acel declanșator psihologic, acel disconfort din care se naște cultura, care va forța apariția unei tranșări sau sinteze.

Fără acest efort al spiritului care definește cultura, cădem în disoluție – încarnată de conceptul contemporan de disociere; practic, este o de structurare traumatică.

Lectura cărții lui Alin Leș este o terapie în sine și o reconfortantă confirmare a unei gândiri vii și impregnate de cultură, un îndemn la luciditate și creativitate, la curajul controversii, opusă la rândul ei unei lumi amenințătoare a meme-urilor.

București, Martie 2023

Introducere

Dialectica se definește ca știința care se împarte în cuvinte și semnificații, *adică în lucruri despre care se vorbește și cuvinte prin care se vorbește* (Augustin, 1991, p. 15). De la această logică augustiniană încep însemnările mele. Dacă au un scop aceste însemnări, acela este de a te invita într-o dialectică despre ceea ce auzim astăzi ca fiind succesul, loialitatea, conflictul, geniul, sindromul lui Iuda, sindromul impostorului, capitalismul și altele. Practic, la baza acestor însemnări stau gândurile, imaginile, conceptele, stările psihice și reprezentările mele mentale. Implicarea sumei lor mentale și explicarea într-un mod contradictoriu, dar rațional dau ceea ce eu numesc – prin logica operei *De Dialectica* a Fericitului Augustin, a dialecticii existențialiste și a dialecticii lui Hegel, cunoscută pentru „*modul speculativ de cunoaștere*” pentru a genera vederi mai sofisticate mai târziu¹ – *dialectica modală*. Potrivit Enciclopediei de Filosofie de la Stanford, acest „*mod speculativ de cunoaștere*” este numit „*pozitiv rațional*” și presupune „*unitatea opoziției dintre primele două determinări, sau este rezultatul pozitiv al dizolvării sau tranziției acelor determinări*”. Așadar, „*mișcarea către*

¹ <https://plato.stanford.edu/entries/hegel-dialectics/>

noi determinări este condusă de natura determinărilor anterioare și astfel «se produce de la sine»". Concepția dialecticii lui Hegel pune în vedere următorul aspect: „*Conceptele ulterioare înlocuiesc, dar și păstrează conceptele anterioare*". În cazul de față, *Eu și Celălalt*, respectiv *Sine-stătător* devin *Eu-de-Sine-stătător*, respectiv *Celălalt-de-Sine-stătător*. *Eu-de-Sine-stătător* îl înlocuiește pe *Celălalt-de-Sine-stătător* ca nou concept, iar *Celălalt-de-Sine-stătător* rămâne activ în cadrul definiției conceptului *Eu-de-Sine-stătător*. Practic, fiecare *Eu-de-Sine-stătător* poate fi ceea ce este ca *Eu-de-Sine-stătător* numai în raport cu un „*Celălalt*” care este același *de-Sine-stătător* care este, adică *Eu-de-Sine-stătător*. Din perspectiva dialecticii existențialiste, de exemplu, geniul și lumea vor face (sau nu) casă bună. Dar drama geniului rămâne, căci așa cum afirma Ortega Y Gasset, o femeie care își dorește copii geniali nu vrea neapărat și să trăiască cu un geniu. E doar un aspect din investigarea geniului. Amprenta hegeliană din *Rationalia Psychanalyticum* accentuează tocmai caracterul dialectic (contradictoriu) al gândirii mele, în sensul în care lumea este un proces de autodezvoltare a Ideii, ea însăși determinată de propriile-i contradicții interne. Rezultă o osmoză a contradicțiilor dialectice, din care cred că geniul individual are cel mai mult de câștigat.

La prima lectură, însemnările mele (sau, măcar, unele dintre ele) ar părea fără logică, însă la o privire mai atentă, am speranța că tu, cititorul, vei reuși să descifrezi raționalul din anumite concepte psihanalitice, sociale și tratate prin intermediul psihanalizei. Analizele pot provoca

în tine, la o primă citire, contradicții și cred cu tărie că nu poți fi blamat în vreun fel pentru asta. În schimb, dacă vei avea răbdarea lecturii, vei descoperi raționalitatea din cotloanele minții mai puțin accesibile, de unde și efectul a ceea ce numesc *contradicții raționale*. Credința în coexistența contradicțiilor este esențială pentru a înțelege (și accepta) noi dimensiuni explicative. În acest sens, protagoniștii principali care mi-au inspirat însemnările sunt Fericitul Augustin (tocmai amintit), Mircea Eliade, Sigmund Freud, Ludwig Wittgenstein, Irvin Yalom, Emil Cioran, Nancy McWilliams și Pascal Bruckner. Să-i luăm pe rând.

Mircea Eliade m-a inspirat în alegerea titlului. Port cu mine în rucsac și geanta-diplomat *Fragmentarium* – o carte a lui mai puțin cunoscută publicului. Titlul cărții mele vine de la acest „fragmentarium”, o sumă de articole și fragmente publicate în timp. În cazul meu, *Rationalia Psychanaliticum* conține însemnări efectuate într-un caiet cu coperte roșii în perioada mai 2021 – iunie 2022.

De la Freud m-am lămurit cu sensurile sublimării. Cred că sublimarea este unul dintre mecanismele de apărare cele mai reușite. O afirmă inclusiv Otto Fenichel. M-am putut lămuri cu cele trei direcții sau sensuri ale sublimării din lectura dicționarului de psihanaliză, sub coordonarea lui Roland Chemama, apărut la editura Univers Enciclopedic Gold (2009): „Sublimare și impulsie sexuală” [a] , „Sublimare și idealul de eu” [b] și „Problema vidului” [c] (pp. 340-342). Pe scurt, Freud afirmă la punctul a) că individul sublimează energia pulsioniilor sexuale și le dă un

nume din punct de vedere științific, cultural, artistic. Sublimarea ar fi, practic, un mecanism de apărare de ordin superior, adică cu beneficii sociale multiple. Neavând posibilitatea unei satisfacții sexuale, individul ar converti toată această energie din sine în forme acceptabile social. La punctul b), se pune accentul pe faptul că există o vulnerabilitate a acestei capacități de a sublima. Practic, Eului i se retrage libidoul și îi este direcționat, non-sexual, spre alte obiecte (scopuri, activități) cu caracter non-sexual (gimnastică, modă, artă, Formula 1 etc.). Mai concret, gradul crescut de libido este redirecționat spre evacuare pe anumite căi psiho-socio-comportamentale, în funcție de cultura locală. În ceea ce privește „Problema vidului”, adică punctul c), ni se lasă să înțelegem că tot ceea ce presupune exigența civilizației pe care am ajuns să o interiorizăm, vrând-nevrând, ajunge să producă insatisfacție la nivel pulsional. Ce se întâmplă, atunci? Vidul rezultat – adică sublimarea – convertește la nivel simbolic tot ceea ce nu s-a integrat normal în viețile noastre până atunci. Tema simbolismului e specifică, cumva, altor psihanaliști reductabili, Jacques Lacan și Melaniei Klein. Asimilarea la nivel simbolic devine baza fantasmei, astfel că procesul creației și sublimarea vor avea grijă ca realitatea internă și externă cu care intră în contact persoana să fie cât mai semnificativă. Per total, ca să înțelegem și mai bine ce este sublimarea, vă propun o definiție mai largă și, deopotrivă, mai pe înțelesul tuturor: „Destin al pulsionii caracterizat prin deplasarea de la scopul său sexual original și transformarea obiectului. Obiectele și scopurile pulsionale

sublimate permit depășirea conflictelor intrapsihice și sunt acceptate sau valorizate de către socius (societate). Sublimarea poate fi considerată ca fiind o apărare reușită” (Le Guen, 2018, p. 1097). Astfel, văd esențială contribuția sublimării în dialectica existențialistă, hegeliană și augustiniană a reflecțiilor mele nesistematizate (McWilliams, 2020, p. 154).

De la Wittgenstein m-am inspirat în privința reprezentărilor mentale. Este știut faptul că, în *Caietul albastru* (Editura Humanitas, 2005) – numit în continuare *Caiet*, filosoful folosește de două ori cuvântul „reprezentare”: la paginile 95 și 100. La pagina 95, „reprezentare” pleacă de la ideea că, obiectul gândului nostru ar fi o umbră a imaginii acestuia. Ochii minții noastre își imaginează ceva, care poate fi comparat cu obiectul imaginat de noi în urma descrierii sau cu ceva asemănător. În acest sens, o parte din gândurile mele transpuse în *Rationalia Psychanalyticum* sunt expresia unor coordonate de sănătate mentală la nivel simbolic. Nu afirm că, imaginându-ți întru totul ceva sau ceva asemănător a ceea ce doresc să transpun te-ar vindeca de ceva anume, ci că reprezentarea mentală rezultată în urma descrierii mele îți poate dezinha procesul de creativitate. Nu pretind că textele mele ar avea o forță de vindecare la simpla citire. Dar cred că, cu ajutorul imaginației, textul ar putea contribui la starea de mindfulness a minții tale. Apoi, celălalt sens al reprezentării pleacă de la ideea de „procese mentale”, adică de la felul în care se construiește o idee, respectiv o imagine. Legătura între ele

și limbaj este indiscutabilă, ceea ce face ca în ediția din 2013 a *Caietului* (p. 28) să o identificăm fără greutate. Faptul că limba noastră este generată de apariția semnelor, iar aceste semne ar fi moarte fără procesele mentale mă face să concluzionez că ideile din textele mele au avut acest deziderat inconștient explicativ de apariție.

Yalom m-a inspirat prin lectura cărții *Efemeride*. Am înțeles că pot simți și raționa ca Yalom, Cioran sau Eliade, dar că nu întotdeauna dispoziția, geniul și mediul necesar îmi dau voie să aștern ideea. În pofida unor restricții pandemice, dar și a unei decizii de relocare, am rămas cu gândul la Yalom ca la un alpinist al scrisului.

În privința lui Cioran, stilul din *Razne* este „răspunzător” pentru forma stilistică în care apare *Rationalia Psychanaliticum*. Îmi aduce aminte de *Carnetele* lui Camus (Rao, 2014), în care ideile nu sunt numerotate. Am preferat același stil, chiar dacă inițial am adoptat stilul numerotat, gândindu-mă că pot avea un oarecare tip de control asupra textului. Am optat pentru o curgere fluentă, prin includerea datelor.

Pe Nancy McWilliams am descoperit-o prin cele două cărți apărute la editura „Fundația Generația”: *Diagnosticul psihanalitic. Structuri de personalitate revelate în procesul clinic* (2015) și *Psihoterapia psihanalitică. Ghid pentru practicieni* (2021). Două texte de-ale ei m-au făcut să sublimesz pe marginea diverselor subiecte. Primul care mi-a plăcut: „Eu pot să vorbesc despre ceea ce mi se pare mie autentic. Dintotdeauna mi-a plăcut să pun în cuvinte idei pe

care mulți alții le-au gândit, dar foarte puțini au reușit să articuleze”. Al doilea text care m-a atins este acesta: „Cred că principiul comun al tuturor perspectivelor psihodinamice pare a fi cel conform căruia, cu cât suntem mai onești cu noi înșine, cu atât ne cresc șansele de a trăi vieți pline și satisfăcătoare”. Sunt două texte care stau mărturie pentru tiparul tipului de adevăr cu care mi-am obișnuit existența.

Într-o oarecare măsură, și stilul de exprimare a lui Pascal Bruckner mi-a dat un imbold pentru o astfel de scriere. În *Paradoxul iubirii*, apărută la editura Trei (2015), Bruckner are unele pasaje de tip sentință care prind foarte bine în momentul lecturii. Acestea sunt ca un ciocan pneumatic: te opresc din scris și te pun pe gânduri.

Rationalia Psychanalyticum a rezultat ca o propunere naturală de a evidenția că realele și aparentele contradicții trebuie evaluate prin apelul la raționalitate. Doar așa le vor putea fi înțelese procesualitatea, dinamica și discursul din spate. Într-un fel, gândurile se așază și apare, inevitabil, o autoanaliză. Găsirea unei voci analitice poate fi un alt efect nescontat al cărții, căci miza celor dezbătute este în întregime personală. Dacă am căutat un stil analitic, nu se poate afirma cu precizie. Dar cred că aceste însemnări accentuează mai degrabă dinamica unui stil analitic la care lucrez, fără a-l conștientiza pe deplin. În consecință, rezumatul cărții ar putea fi decodat sub următoarea formă: când contradicțiile pun în slujba introspecției rațiunea, am credința că încă mai există speranța unui abis explicat rațional prin psihanaliză și restul științei. Ceea ce conduce

la ideea că *dialectica modală* poate fi nu doar un răspuns nonconformist la introspecție (autoanaliză), observație empirică, sublimare, studiul contradicțiilor (micro și macro-conflictelor²), ci și parte dintr-un posibil model analitic viitor, altul decât cel exprimat de terapia dialectic-comportamentală.

Potrivit structurii de comunicare a proceselor cognitive (Mertens, 2018, pp. 160-161 apud Leuzinger, 1981), acest caiet este specific a două „contexte”: Freud și Cicero. Contextul Freud pune accentul pe procesele introspective și autoreflexive atât de factură inconștientă, cât și conștientă. Contextul Cicero se referă la gândurile transpuse în cuvinte pentru a se stabili dacă receptorul (beneficiarul, în general) apreciază verbalizarea.

Ca cititor, te aflu în contextul Cicero. Ca autor, mă aflu în contextul Freud. Să sperăm că ne întâlnim!

București, Ianuarie 2023

² Vezi mai multe în acest sens în Leș, A. (2020a). 101 libertăți în vremea pandemiei. Realități psiho-socio-comportamentale ale românilor. București: Editura Universitară, pp. 60-62.